

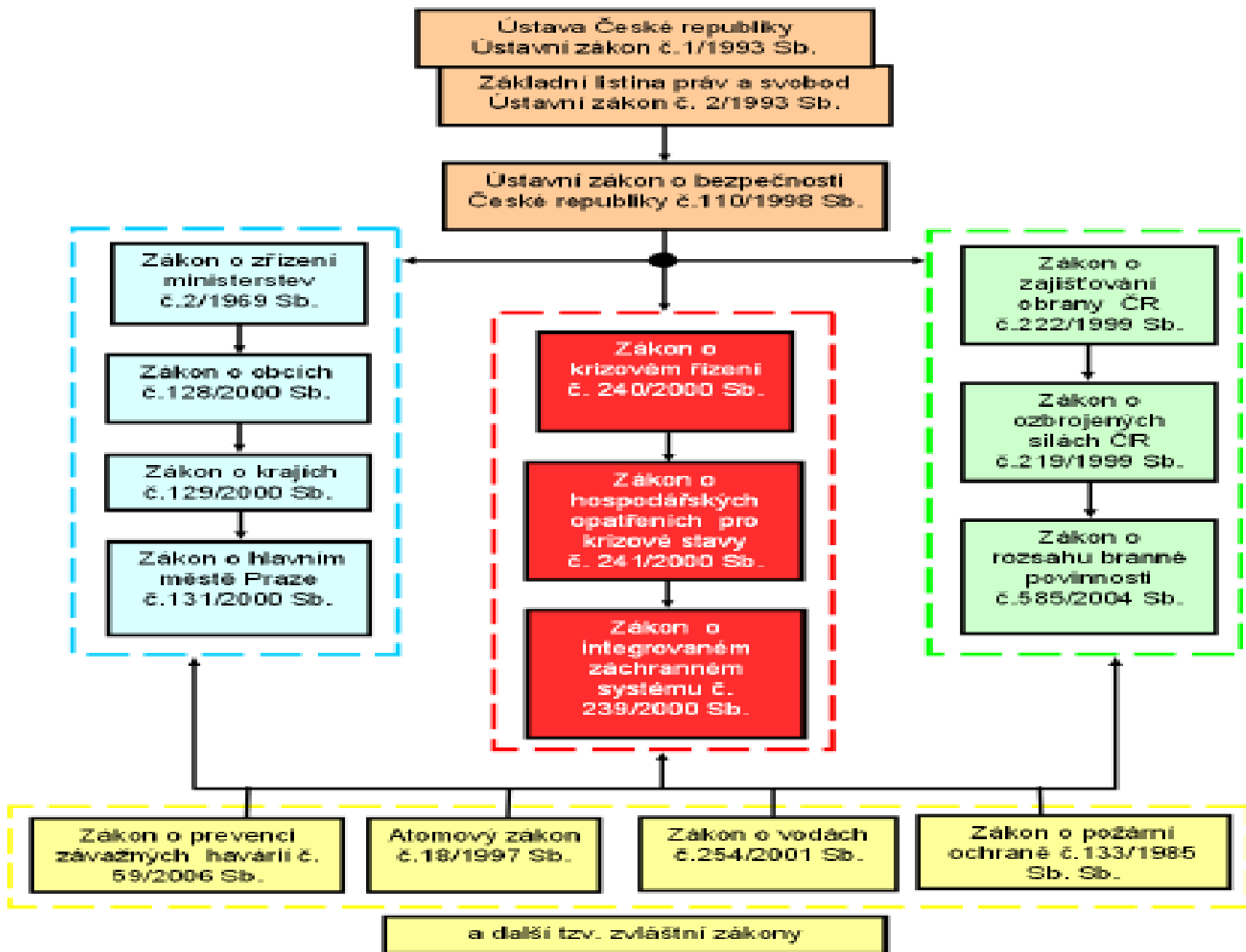
Právní aspekty krizového řízení a souvisejících jevů v ČR

Josef Procházka

23.3. 2022

CÍL

- Objasnit účel hlavních právních norem upravujících krizové řízení v podmínkách ČR.
- Nastínit rozsah pravomocí a povinností ústředních správních úřadů, orgánů územních samosprávných celků, fyzických a právnických osob v rámci řešení vojenských i nevojenských krizových situací.
- Objasnit podmínky omezující základní lidská práva v rámci krizového řízení.
- Doplnit poznatky z úvodních přednášek v oblasti terminologie a vymezení krizových stavů.

- Zákon o zpravodajských službách; Zákon o ochraně utajovaných informací

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

- Definuje chráněné hodnoty a zájmy:
 - lidská důstojnost a svoboda občanů vědomích si svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku,
 - svrchovanost, územní celistvost, demokracie, lidská práva a právní stát,
 - odhodlání společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství
- Parlament rozhoduje o vyhlášení **válečného stavu**, je-li ČR napadena, nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení.
- Parlament vyslovuje souhlas s vysláním OS ČR mimo území státu, s pobytem OS jiných států na území ČR,
- Vláda rozhoduje o vyslání OS ČR mimo území ČR a o pobytu OS jiných států na území ČR nejdéle na dobu 60 dnů jde-li o:
 - plnění závazků z mezinárodních smluv o společné obraně proti napadení,
 - účast na mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je ČR členem, a to se souhlasem přijímajícího státu,
 - účast na záchranných pracích při živelních pohromách, průmyslových nebo ekologických haváriích.

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.

- **Omezení svobod:** zákonem v případě živelních pohrom, nehod, nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty,
- **Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva** je možné ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu.
- Zásahy do **nedotknutelnosti obydlí** mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.
- **Svobody pohybu** omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a z důvodu ochrany přírody.
- **Svoboda slova, vyznání a shromažďování** může být omezena zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, v platném znění.

- Zajištění svrchovanosti a územní celistvosti ČR, ochrana jejích demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot je **základní povinností státu**.
- Státní orgány, orgány územních samosprávných celků a právnické a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti ČR.
- Stanovuje podmínky vyhlášení nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu.
- Podmínky projednávání zákonů ve zkráceném režimu
- Zavádí institut Bezpečnostní rady státu
- Zavádí možnost prodloužení volebního období.

Zákon č. 240/2000 Sb., ze dne 28. června 2000 o krizovém řízení

- Vláda při zajišťování připravenosti ČR na KS ukládá úkoly ostatním orgánům krizového řízení, řídí a kontroluje jejich činnost.
- Pro řešení KS zřizuje svůj poradní orgán ÚKŠ.
- Za nouzového stavu a SOS může vláda nařídít evakuaci osob a majetku z vymezeného území, zakázat vstup na určité území, nařídít realizaci staveb.
- Přijmout opatření k ochraně státních hranic, k pobytu cizinců nebo osob bez státní příslušnosti, v oblasti zbraní, výbušnin, nebezpečných chemických látek a jaderných zařízení.

Zákon č. 240/2000 Sb., ze dne 28. června 2000 o krizovém řízení

- Zajistit přednostní zásobování dětských a zdravotnických zařízení a ozbrojených bezpečnostních a hasičských záchranných sborů.
- Zabezpečit náhradní způsob rozhodování o dávkách sociálního zabezpečení (nemocenské pojištění, důchodové pojištění, důchodové zabezpečení, státní sociální podpora, dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče).
- Stanovuje působnost státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na KS a jejich řešení.
- Neřeší podmínky zajišťování obrany státu.
- Stanovuje podmínky provádění kontrolní činnosti.
- Vymezuje pravomoci pro stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu.

Zákon č. 240/2000 Sb., ze dne 28. června 2000 o krizovém řízení

- Zavádí pracovní povinnost a výpomoc fyzických osob pro vykonávání jednorázových a mimořádných úkolů pro řešení KS, které jsou povinny konat v místě určeném orgánem krizového řízení, a podle potřeb i nad rámec stanovené pracovní doby.
- Vymezuje povinnosti pro přípravu na KS (krizové plánování), podmínky pro sběr a sdílení informací např. HZS může požadovat detailní informace o podnikání právnických osob.
- Deleguje práva na regulaci dopravy, telekomunikačních služeb.
- Náhrada za omezení vlastnického práva, poskytnutí věcných prostředků a vykonání pracovní povinnosti a pracovní výpomoc.
- Odpovědnost státu za škodu způsobenou právnickým a fyzickým osobám v příčinné souvislosti s krizovými opatřeními a cvičeními.
- Poskytování státní podpory při haváriích nebo živelních pohromách.

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (HOKS).

- Upravuje **přípravu** hospodářských opatření pro stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu a válečný stav.
- Upravuje **přijetí** hospodářských opatření po vyhlášení krizových stavů.
- Stanovuje pravomoc vlády, ÚSÚ, ČNB, krajům, obcím a orgánů územních samosprávných celků při přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy.
- Stanoví práva a povinnosti fyzických a právnických osob při přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy.
- Vymezuje pojmy hospodářská opatření pro krizové stavy (organizační, materiální nebo finanční opatření přijímané správním úřadem v krizových stavech pro zabezpečení nezbytné dodávky výrobků, prací a služeb, bez níž nelze zajistit překonání krizových stavů).
- Vymezuje systémem hospodářské mobilizace (organizační, materiální, personální a jiná opatření, kterými ÚSU zabezpečuje mobilizační dodávku pro potřeby OS a OBS za SOS a VS).

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (HOKS).

Hospodářská opatření pro krizové stavy jsou přijímána po vyhlášení krizových stavů a jsou určena:

- k uspokojení základních potřeb fyzických osob na území ČR umožňující přežití krizových stavů bez těžké újmy na zdraví "základní životní potřeba",
- pro podporu činnosti OS, ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů, havarijních služeb a zdravotnické záchranné služby,
- pro podporu výkonu státní správy.

Přípravu hospodářských opatření pro krizové stavy organizují správní úřady (ministerstva, kraje, obce).

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (HOKS).

Vláda v systému HOKS rozhoduje o:

- bezplatném použití státních hmotných rezerv,
- použití regulačních opatření,
- použití opatření systému hospodářské mobilizace.
- **Ministerstva (ÚSÚ)**
- vypracovává koncepci HOKS jako součást koncepce rozvoje svěřeného odvětví,
- zpracovává plán nezbytných dodávek,
- uplatňuje požadavky na vytvoření státních hmotných rezerv u SSHR,
- kontroluje přípravu HOKS u právnických osob zapojených do systému nouzového hospodářství nebo do systému hospodářské mobilizace a poskytuje potřebné informace o hospodářských opatřeních pro krizové stavy těmto osobám,
- odpovídá za přípravu činností umožňující uskutečnění regulačních opatření,

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (HOKS).

Hejtman kraje zajišťuje připravenost kraje v systému HOKS. Za tímto účelem hejtman:

- řídí a kontroluje přípravu a provedení HOKS,
- zajišťuje přidělení zásob pro humanitární pomoc,
- nařizuje regulační opatření podle § 21.

Krajský úřad v systému HOPKS:

- zpracovává plán nezbytných dodávek kraje s využitím plánů nezbytných dodávek obcí s rozšířenou působností,
- zabezpečuje nezbytnou dodávku k uspokojení základních životních potřeb obyvatel kraje,
- zajišťuje činnosti umožňující přijetí regulačních opatření.

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (HOKS).

- Starosta obce s rozšířenou působností zajišťuje připravenost správního obvodu obce s rozšířenou působností v systému HOKS.
- Obecní úřad obce s rozšířenou působností v systému HOKS:
 - zpracovává plán nezbytných dodávek obce s rozšířenou působností,
 - plní úkoly uložené krajským úřadem,
 - zajišťuje činnosti umožňující přijetí regulačních opatření.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému (IZS).

- Vymezuje IZS,
- Stanovuje složky IZS a jejich působnost:
 - Základní složky (HZS, jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby a Policie).
 - Ostatní složky (vyčleněné síly a prostředky OS, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím. **Poskytují plánovanou pomoc na vyžádání.**
- Stanovuje působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků
- Vymezuje práva a povinnosti právnických a fyzických osob při:
 - přípravě na mimořádné události
 - záchranných a likvidačních pracích
 - ochraně obyvatelstva před a po dobu vyhlášení stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu (dále jen "krizové stavy").

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR.

- Stanovuje povinnosti státních orgánů, územních samosprávných celků a právnických a fyzických osob k zajišťování obrany ČR před vnějším napadením a odpovědnost za porušení těchto povinností.
- Za přípravu a zajišťování obrany státu odpovídá vláda.
- Řízení a organizace obrany státu zahrnují výstavbu, přípravu a řízení OS, operační přípravu státního území, plánování obrany státu a opatření v národním hospodářství a na všech úsecích veřejného života v zájmu zajišťování obrany státu.
- Definuje pojem obrana státu: souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením.
- Obrana státu zahrnuje výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a účast v kolektivním obranném systému.
- Vymezuje pracovní povinnost a výpomoc za SOS a VS.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR.

- Vymezuje operační přípravu státního území: souhrn opatření plánovaných a uskutečňovaných v míru, za SOS nebo za VS s cílem vytvořit na území státu nezbytné podmínky pro splnění úkolů OS a zabezpečení potřeb obyvatelstva.
- Vymezuje plánování obrany: opatření k zajišťování obrany před vnějším napadením a ke splnění všech požadavků na zajišťování obrany státu, zabezpečení mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, včetně podílu OS na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru a účasti na mírových operacích. .
- Plány obrany státu tvoří obranné plánování, plánování operací, mobilizační plánování a plánování připravenosti obranného systému státu.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR.

- Povinnosti vlády v míru
- vyhodnocuje rizika ohrožení státu, a činí nezbytná opatření ke snížení, popřípadě vyloučení těchto rizik,
- vyhodnocuje úroveň připravenosti státu k obraně a předkládá prezidentu a Parlamentu zprávu o zjištěných skutečnostech a navržených opatřeních k posílení obranyschopnosti státu,
- schvaluje strategickou koncepci obrany státu,
- řídí plánování obrany státu, stanoví obsahovou náplň plánů obrany státu a časové etapy pro jejich zpracování,
- rozhoduje o základních opatřeních přípravy státu k obraně a jejím organizování,
- rozhoduje o základních směrech výstavby, přípravy a použití OS a o zajištění obrany státu,
- schvaluje koncepci mobilizace OS, koncepci přípravy občanů k obraně státu
- rozhoduje o prověření opatření pro zabezpečení obrany,

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR.

Povinnosti vlády za SOS a VS:

- činí závěry z vojensko - politického hodnocení mezinárodních vztahů a rozhoduje o realizaci potřebných opatření k odvrácení ozbrojeného konfliktu a ke zvýšení připravenosti k obraně státu,
- rozhoduje o opatřeních k účinnému fungování systému obrany státu,
- rozhoduje o prioritách plnění úkolů,
- rozhoduje o opatřeních potřebných pro vedení války,
- k plnění úkolů při zajišťování obrany státu využívá Ústřední krizový štáb zřízený podle zvláštního právního předpisu.
- předkládá prezidentu a Parlamentu každoročně k 31. srpnu kalendářního roku, nebo kdykoliv o to požádají, zprávu o zajišťování obrany státu.

Vybrané v současnosti diskutované právní problémy krizových stavů

- Otázka pojmenování v právu ČR a právní vědě („mimořádné stavy“, „výjimečné stavy“ apod.)
- Míra omezení práv za krizových stavů
- Zpřísnění trestů za krizových stavů (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021)
- Podmínky vyhlášení jednotlivých stavů (stavy nouze a nebezpečí jen pro „přírodní a technologické hrozby“)
- Otázka času pro vyhlášení nouzového stavu vládou po uplynutí předchozího bez souhlasu PS PČR
- Vyhlášení a prodloužení krizových stavů (zvláště válečného) v případě znemožnění činnosti parlamentu či vlády
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 12/21 z 16. 3. 2021;
- Odmítnutí žádosti senátorů o zrušení vyhlášení nouzového stavu vládou z důvodu pozbytí platnosti + obiter dictum kritika vlády za vyhlášení pouze na základě žádosti hejtmanů;
- „ Speciální procedurální formu soudního přezkumu rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu obecně nepředpokládá ani ústavní pořádek, ani zákon o Ústavním soudu. O nepřezkoumatelnosti vládního vyhlášení nouzového stavu v režimu správního soudnictví i v režimu ústavního přezkumu panuje shoda v komentářové literatuře (viz např. Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky; Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1154–1155; či Mareš, M. a Novák, D. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 53)“ (Ústavní soud 2021).

Stavy nouze v ČR (Vaníček a kol. 2006: 384) dle zvláštních zákonů

Stav ropné nouze

Zákon č. 189/1999 Sb. Zákon o nouzových zásobách ropy, o řešení stavů ropné nouze a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nouzových zásobách ropy)

Krizový stav v silniční nákladní dopravě

Zákon č. 11/1994 Sb., o silniční dopravě

Stav nouze v elektroenergetice

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů

Stav nouze v plynárenství

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů

Stav nouze v teplárenství

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů

Příklad: závažná série teroristických útoků na elektrickou soustavu v ČR

Před útoky: Stupně ohrožení terorismem (obecné, není přímo upraveno krizovou legislativou, vychází z usnesení vlády, vyhlášen vládou na návrh ministra vnitra, ten vychází z návrhu Společné zpravodajské skupiny

Během útoků a po nich: možnost řešení v rámci běžného bezpečnostního stavu nebo vyhlášení specifických stavů podle krizové legislativy, a to samostatně nebo kumulativně

Základní („nulový“) stav	Je stavem, ve kterém není známa žádná konkrétní, ani obecná hrozba teroristického či obdobného útoku na území ČR. Nejsou vydávána žádná zvláštní doporučení nebo varování ve vztahu k veřejnosti, ani nejsou přijímána žádná opatření bezpečnostních složek.
	Upozorňuje na existenci obecného ohrožení terorismem, vyplývající ze situace v zahraničí nebo z mezinárodních aktivit České republiky, zároveň ale není známa konkrétní hrozba teroristických aktivit na území ČR. Při tomto stavu je třeba dbát obecné všímavosti. Za této situace dlouhodobě platí některá vytipovaná zvýšená bezpečnostní opatření.
	Upozorňuje na existenci zvýšené pravděpodobnosti ohrožení terorismem, přičemž bližší okolnosti hrozby, včetně přesnějšího načasování, nelze předpovědět. Vyhláší se v návaznosti na předchozí události a či v návaznosti na informace o hrozbě projevů terorismu.
	Zavádí vysoký stupeň bdělosti a pohotovosti, kdy je teroristický útok očekáván s vysokou pravděpodobností nebo již proběhl a je třeba přijmout opatření k zamezení pokračování či opakování útoku a minimalizovat následné škody.

Specifické právní normy při řešení epidemické/pandemické situace

- Zákon č. 258/2000 Sb, o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)
- Zákon č. 89/2021 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/2021 Sb. o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů

Omezení vybraných práv

- Čl. 6 ÚZ č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti: s „vyhlášením nouzového stavu musí vláda vymezit, která práva stanovená ve zvláštním zákoně a v jakém rozsahu se v souladu s Listinou základních práv a svobod omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají. Podrobnosti stanoví zákon“.
- § 5 Zákona č. 240/2000 Sb., krizový zákon:
- „Za nouzového stavu nebo za SOS lze na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu omezit:
- c) svobodu pohybu a pobytu ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého KS,
- d) právo pokojně se shromažďovat ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého KS,
- f) právo na stávku, pokud by tato stávka vedla k narušení, případně znemožnění záchranných a likvidačních prací.
- Mohou však být využity i „běžné“ omezující normy (např. zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím)

ZÁVĚR

- ČR má vymezenou tzv. krizovou a brannou legislativu
- ČR odlišuje přístupy k řešení krizových situací vojenského a nevojenského charakteru
- HOKS jsou nastaveny pro oba druhy krizových situací, které jsou v zákonné normě odděleny
- Základní právní normy jsou doplněny celou řadou specifických norem upravující energetickou, kybernetickou, potravinovou bezpečnost, OUI, jadernou bezpečnost a další
- Deklarované občanské svobody a práva mohou být za KS omezeny, zpravidla časově nebo i místně a musí být vždy zdůvodněny.
- Systém zákonů vytváří obecný rámec pro efektivní krizové řízení – stát dokáže v souladu se zákony přijmout opatření dotýkající se všech oblastí života společnosti
- Nastaveny jsou mechanismy omezující možnosti zneužití moci (výkonné, zákonodárské a soudní).

Průběžný test

- V souladu s podmínkami studia předmětu bude 30.3. otevřen v odpovědníku IS MU test, a to od po celý den od 08,00 do 23,00. Záleží jen na vás, kdy se k němu připojíte a test složíte.
- **Průběžné písemné přezkoušení** pokrývá látku probranou v předmětu do doby jeho psaní a soubor literatury ke krizovému řízení ČR dle platné právní úpravy (moduly B, D, E, F, J). Přezkoušení sestává z šesti uzavřených testových otázek. Získat lze 12 b. Minimum jsou 3 body. Test nelze opakovat.
- Pokud by někdo nemohl test složit, může si v odůvodněných případech vyžádat náhradní termín.